

Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji

NADA TURNŠEK

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Nada Turnšek

SUBJEKTIVNE TEORIJE O OTROŠTVU IN VZGOJI

Tadeju, Matjažu in Hani

Univerza v *Ljubljani*
Pedagoška fakulteta

Nada Turnšek

SUBJEKTIVNE TEORIJE O OTROŠTVU IN VZGOJI

Ljubljana 2013

Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji

Avtorica: dr. Nada Turnšek
Recenzentki: dr. Mirjana Ule in dr. Marcela Batistič Zorec
Jezikovni pregled: Slavica Remškar
Izdala in založila: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Za izdajatelja: dr. Cveta Razdevšek Pučko, dekanja
Oblikovanje in prelom: Igor Cerar
Fotografija na naslovnici: IPAK IMG d.o.o., Ljubljana
Dosegljivo na: <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531263>
Leto izzida: 2013

© 2008, 2013 avtorica

Izdajo knjige je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.01(0.034.2)
373.2.01(0.034.2)

TURNŠEK, Nada

Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji [Elektronski vir] / Nada Turnšek.
- El. knjiga. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2013

Način dostopa (URL): <http://www.biblos.si/lib/book/9789612531263>

ISBN 978-961-253-126-3 (pdf)

268007936

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE
DELA PO ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

KAZALO

Predgovor	7
Uvod	9
1 SUBJEKTIVNE TEORIJE IN SORODNI SOCIALNO-PSIHOLOŠKI POJMI	17
Subjektivne teorije kot subjektivna konstrukcija realnosti	18
Stališča kot integralni del subjektivnih teorij	21
Socialne reprezentacije kot skupnostni okvir subjektivnih teorij	25
Stališča kot dimenzija socialnih reprezentacij	30
Diskurzivna narava socialnih reprezentacij	32
2 ZNAČILNOSTI SUBJEKTIVNIH TEORIJ	39
Znanstveno in laično v subjektivnih teorijah	40
Implicitno in eksplicitno v subjektivnih teorijah	43
Ozaveščanje subjektivnih teorij	46
Spremenljivost in togost subjektivnih teorij	49
Vzpostavljanje notranje konsistentnosti	53
Zaznavanje in (socialna) predelava informacij v oblikovanju subjektivnih teorij	55
Pristranosti in izkrivljanja v zaznavanju	58
Pripisovanje – socialna konstrukcija stvarnosti	62
Napake v pripisovanju	64

Vpliv subjektivnih teorij na prakso/vpliv prakse na subjektivne teorije	67
.....	
(Ne)konsistentnost med prepričanji in praksami	71
.....	
'Vsebovanost' prepričanj v kulturnih praksah.....	80
3 VRSTE SUBJEKTIVNIH TEORIJ – KLJUČNE DILEME INSTITUCIONALNE PREDŠOLSKE VZGOJE.....	85
Subjektivne teorije o otrocih in otroštvu	86
.....	
Behavioristični pristop k vzgoji nasproti humanističnemu	87
.....	
Individualizem nasproti kolektivizmu, ne-odvisnost nasproti so-odvisnosti	88
.....	
Kulturni vzorci želenih lastnosti otrok	91
.....	
Idealna podoba slovenskega otroka	95
.....	
Želene lastnosti otrok – prioritete vzgojiteljic Slovenije in Finske.....	97
Subjektivne teorije o vrtcih in programih predšolske vzgoje.....	98
Paralelne naloge vrtcev	99
.....	
Avtonomno – heteronomno določanje nalog vrtcev	102
.....	
Temeljne funkcije vrtcev – prioritete vzgojiteljic Slovenije in Finske.....	104
'Poslanstvo vrtcev'	106
.....	
Subjektivne teorije o predšolskem kurikulumu.....	108
Poudarjeni vidik otrokovega razvoja	111
.....	
Od vsestranskega razvoja k socialnemu in čustvenemu razvoju.....	112
Od vnaprej načrtovanega kurikula do participacije otrok v učenju in življenju vrtca	116
.....	
'Usmerjenost k otrokom' – odsotnost v izvedenem kurikulumu	118
.....	
Akademski kurikulum – razvojni kurikulum	122
.....	

Epistemološke predpostavke	123
Konstruktivizem kot alternativa	126
Odsotnost razvojnega in akademskega kurikula?	129
4 DETERMINANTE OBLIKOVANJA TER SPREMINJANJA STALIŠČ IN SUBJEKTIVNIH TEORIJ	133
Socio-historična teoretska perspektiva – kultura kot determinanta (pre)oblikovanja stališč in subjektivnih teorij	135
Socialne reprezentacije otroštva in vzgoje	135
Družbeno konstruiranje stvarnosti	139
Kulturna modernizacija in postmodernizacija v vzgojnih orientacijah	140
Teorija zamenjave kohort v pojasnjevanju vzgojnih orientacijah	143
Kulturne dimenzije vzgojnih prepričanj in praks – rezultati raziskovanja na področju (predšolske institucionalne) vzgoje	145
Univerzalne dimenzije vzgojnih prepričanj in praks	148
Kulturne specifičnosti v vzgojnih prepričanjih in praksah	154
Strpnost – ključna spremenljivka kulturne specifičnosti	157
Individualizem – kolektivizem: koeksistenca in različni pomeni	160
Izobrazba in strokovno usposabljanje kot determinanta (pre)oblikovanja stališč	165
Vpliv izobraževanja in/ali vpliv lokalne kulture?	168
Institucionalna socializacija (bodočih) vzgojiteljic	170
Etos in notranja kultura vrtca	177
5 RAZPRAVA	187
Literatura in viri	195

Imensko kazalo	
.....	205
Stvarno kazalo	
.....	209

PREGOVOR

V obdobju preteklih tridesetih let sem se – tako ali drugače – srečevala z vrtci in vzgojiteljicami. Znašla sem se v več vlogah. Najprej sem bila mama in vzgojiteljica; s sinom Tadejem sva začela »institucionalni marš« skupaj, v istem vrtcu. Prevzela sem pedagoško vodenje dveh vrtcev (najtežje delo!), krajši čas sem bila varuhinja in kasneje svetovalka za pedagoško dejavnost. Menjavanje vlog mi je omogočilo vpogled v vrtce s perspektive vseh 'vpletenih' – razen seveda otrok. Zadnjih deset let vstopam v vrtce kot višja predavateljica, skupaj s študentkami in študenti Pedagoške fakultete v Ljubljani in v Kopru. V prakse vrtcev vnašamo družboslovne projekte s področja medkulturne vzgoje (»Kdo so otroci našega vrtca?«), kulturne dediščine (»Kako so se igrale naše babice, ko so bile majhne?«), vsakdanjega življenja (»Kako se pride na svet?«).

Konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let (prejšnjega stoletja) sem sodelovala pri več razvojno-raziskovalnih projektih, ki so po moji oceni omogočili in spodbudili spremembo zasnove formalnega kurikula za vrtce. Med pomembnimi projekti sistemske pluralizacije je bil vrtec Aeternia – oblika samoorganizacije staršev, ki so želeli tudi v okviru institucije participirati v vzgoji svojih otrok. Poiskali so prostor, se izmenjavali pri vzgoji, pogajali o vzgojnih konceptih, skupaj reševali načelne in praktične probleme vzgoje. Kasneje so se preselili so se v prostore javnega vrtca, starši pa so še vedno dejavno sodelovali pri vzgoji (svojih) otrok.

Trnovski pristan je bil eden prvih poskusov vnašanja različnih teoretskih smeri in vzgojnih pristopov v vrtce. V novoustanovljeni stanovanjski enoti se je zbrala skupina sodelavk in sodelavcev, ki so imeli nekatere skupne poglede na vzgojo. V središče vzgoje so postavili kakovostno komunikacijo – med otroki in odraslimi, na ravni strokovnega tima, med starši in vzgojitelji in med otroki samimi. Prizadevali so si, da bi otroci v polni meri sooblikovali življenje v vrtcu.

Vzporedno so se uveljavljali tudi razvojno-raziskovalni projekti spreminjanja praks v javnih vrtcih in obstoječih razmerah dela. Vzgojiteljice v vrtcu Trnovo so se s pomočjo zunanje sodelavke začele usposablјati za tematsko načrtovanje kot nov pristop k razvojno-procesnemu načrtovanju. V vrtcih v Kozarjah in na Tržaški cesti v Ljubljani je potekal projekt koncipiranja starostno heterogenih skupin, izboljševanja kakovosti sodelovanja med vrtci in družino in še nekateri

drugi. Raziskovali smo, kakšno je zadovoljstvo z odnosi, kakšnih načinov sodelovanja si želijo starši in vzgojiteljice, obenem pa uvedli širok spekter novih – zlasti neformalnih in partnerskih – oblik sodelovanja in komuniciranja med vrtcem in družino.

Uvajanje sprememb v tedanje klasične javne vrtce se je pokazalo kot izjemno zahteven proces. Spreminjati je bilo treba dotedaj uveljavljene norme o tem, kaj je kakovostno vzgojno delo, kakšna je uspešna vzgojiteljica, kakšna je vloga otrok v vrtcu ...

Skupna točka omenjenih razvojnih projektov je bilo spoprijemanje s pomanjkljivostmi institucionalizacije in profesionalizacije – dveh ključnih povojnih procesov v predšolski vzgoji. Drugače rečeno: v tem obdobju smo prepoznavali in odpravljali negativne stranske učinke 'podružbljanja predšolske vzgoje'. Predšolska vzgoja v Sloveniji se je namreč konstituirala in profesionalizirala primarno na način povečevanja zunanje regulacije in kontrole. To je sicer omogočilo izboljššan nadzor države nad kakovostjo, obenem pa je – na dolgi rok – vodilo v visoko strukturirani program.

S tem pogledom v nedavno preteklost vrtcev skušam opozoriti na zanimiv paradoks razvoja doktrine in praks sodobnih vrtcev: moja izkušnja je, da je do mnogih posodobitev in pozitivnih premikov prišlo v obstoječih razmerah – ne da bi se bistveno spremenilo število otrok, prostor in druge materialne okoliščine. In obrnjeno, nekatere novosti se niso uveljavile niti, ko so bile za to dane vse možnosti; ali pa so se uveljavile v popačenih oblikah in zgolj površinsko. Seveda ne nameravam trditi, da so razmere v vrtcih optimalne. Vendar pa je sodelovanje v opisanih projektih utrdilo moje spoznanje, da je potencial za spremembe tesno povezan tudi z motivacijo zaposlenih in njihovimi pogledi na otroštvo in vzgojo (v vrtcih). Moj raziskovalni interes je zato usmerjen v prepoznavanje 'perspektive' vzgojiteljic in drugih strokovnih delavk in delavcev v vrtcu.

V knjigi se na več mestih sklicujem na podatke študije stališč in subjektivnih teorij vzgojiteljic (Turnšek, 2005). Zahvaljujem se vzgojiteljicam za izpolnjevanje vprašalnika in komentarje, vodjem vrtcev pa za organizacijo srečanj. S to knjigo izpolnjujem tudi obljubo, da bodo rezultati objavljeni (vsaj nekateri). Zavedam se, da so moje interpretacije kritične; vendar je prav to odraz mojega zaupanja v kakovost slovenskih vrtcev in njihov razvojni potencial.

Izvedbo raziskave je omogočilo dobro sodelovanje članov Oddelka za predšolsko vzgojo Pedagoške fakultete v Ljubljani in kolegov iz Univerze v Ouluju na Finskem – Aska Pekkarinena in dr. Eeve Hujale. Kolegicam in kolegom Oddelka za predšolsko vzgojo v Ljubljani se zahvaljujem za njihov prispevek; hvala tudi, da z mano delijo prizadevanja za kakovost študija in profesionalnost poklica vzgojiteljice. Posebej naj omenim dr. Marcelo Batistič Zorec, ki je najdlje prisotna in vedno pripravljena na strokovne razprave. Dr. Mojci Urek sem hvaležna za podporo in spodbude vseh vrst. Dr. Vladu Miheljaku, dr. Cveti Razdevšek Pučko in dr. Mirjani Ule hvala za sugestije in usmerjanje pri pripravi doktorske disertacije.